2008 жыл, 5-чи ДЕКАБРЬ, БАЙРЫМ КЮН. № 235 (18086)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

Тюзюнлей байламлыкъ

Владимир ПУТИН:

Элбрусну тийреси - аламат ариу жерди

Путин бла ушакъ Нальчикде Спорт дворецде тюзюнлей кёргюзтюлгенди. Ары жыйылгъан спортсменле, тренерле, спортну ветеранлары бла «Россей» телеканалны корреспонденти Илья Канавинни башчылыгъында анга гёжекфле тутушхан кюйюзлени юслерине олтуруп къарагъандыла.

Бу мекям, журналист тюз да бериу башланнганлай айтханыча, бошдан сайланмагъанды: «Мында, Север Кавказда, спорт тутушулагъа энчи кёзден къарайдыла. Биз Къабарты-Малкъарны бийик спорт усталыкъгъа юйретген школундандыз. Мында кёп тюрлю секцияла бардыла. Къайсын сюйсенг да сайла: грекрим, эркин тутушуудан, дзюдодан, каратеден. Алагъа юйренген сабийле бла жаш адамла мында аламдыла. Чемпионла ма мында чыгъадыла. Кёп жылланы ичинде Север Кавказны гёжекфлери, тюрлю-тюрлю эришиуледе хорлап, Россейни атын махтау бла айтдырып келедиле», - дегенди ол.

Андан сора да, журналист бери жыйылып тургъанланы араларында грек-рим тутушуудан Олимпиаданы чемпиону Асланбек Хуштов эмда анда доммакъ майдал алгъан штангачы Аккайланы Хажимурат да болгъанларын билдиргенди. Хуштов Владимир Путин бла саламлашып, анга «Единая Россиягъа» киргенин айтханды. Он берген соруу а спорт тёлюлени сынауларын бир бирге юйретиу бла байламлы болгъанды. «Уллу спортну юсюнден айтханда, арт жыллада къыралны жанындан бизге болушлукъ этилгенин сезип турабыз. Жаш спортсменлени юйретиу бла не боллугъу уа бизни тынгысыз этеди. Бу ишде жюрек талпынылукъ - ол азды», - дегенди Хуштов.

Владимир Путин керти окъуна 90-чы жыллада къыралда сабий-жаш тёлюю спорт школланы системасы оюлгъанды, деп жууаплагъанды. «Тренер кадрланы да иги кесеги чачылгъан эди,-дегенди. - Ол затланы къайтармай боллукъ тюйюлдю. Арт жылларда ол жаны бла бир къауум жумуш тамамланнганды. Алай ол бек азды. Ол ишни мындан ары да ючлендире барлыкъбыз. Сёз ючюн, биз «Алтын шайба», «Тери топ» дегенча уллу спорт эришиулени къайтарып башлагъанбыз. Элледе жашагъан жаш адамланы араларында битеуроссей эришиуле окъуна бардырыладыла. Мен аллай эришиуледен биринде болгъанма».

Правительствону Председатели айтханыча, тренерлик ишни даражасын кётюрюу жаны бла мадарла да этилликдиле. Андан сора да, спорт майданланы бла бассейнлени саны ёсерикди. «Сиз гёжеф болгъанлыкъгъа, - дегенди Путин, - спортну башха тюрлюлерине, Россей Федерацияны битеу регионларында да жашчыкъла, кызчыкъла, жаш адамла саулукъларын ючлендире

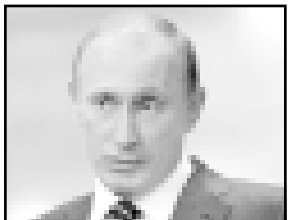

билгенлерине бла къалгъанларына эс бура болурсуз».

Владимир Путин спортну айныгъу жаны бла федеральный программаны футбол майданланы ишлеуню юсюнден айтылгъан подпрограммасы болгъанын да эсгертгенди. «Биз ол ишни региона бла бирге тамамлаячыкъбыз. Сёз гитче майданчыкъланы кибик, уллу стадионланы юслеринден да барады. Ол планланы къыскъарты жанына тюрлендирлик тюйюлбюз», - дегенди.

Андан сора Илья Канавин сёзню Нальчикни 16-чы номерли орта школлуну окъуучусу Сумайланы Идирисге бергенди. Ол а атасы, анасы, шуёхлары бла бирге Юг Осетияда уруш болгъанына бек жарсыгъанын айтханды. Аны себепли аны: «Запад Юг Осетияда урушну сылтауу бла Сочиден Олимпиаданы бизден сыйрмазмы, анга хазырланыргъа ачхабыз а жетермиди?» - деген соруула тынгысыз этедиле. Аны школчу нёгери Холамжанланы Керим а Путинни Элбрусну гейрисини юсюнден оюмун билирге сюйгенди. «Биз къуру тутушуп да турмайбыз, лыжалада, сноубордлада да учабыз», - дегенди ол.

«Сизде учаргъа боллугъун уста билеме, - деп жууаплагъанды Владимир Путин. - Къабарты-Малкъарда кёп кере болгъанма. Чегетде, Элбрусда да учханма. Аламат ариу жерледиле! Алай ол курортланы ырысхысытехника базаларын игилендирир ючюн, алыкъа кёп зат этерге керекди. Болсада табийгат болумла уа бек игиди».

Премьер-министр Олимпиада кыйда бардырыллыгъыны оноуун политикле угъай, Халкъла аралы Олимпиада Комитет этгенин чертип айтханды. «Аны киши, башха заманладача, политика жанына тартмазына бек ышнама. Бир-бир запад политикле Грузияны Юг Осетияда къаныл агрессияны къургъан башчыларыны араларында кесперини клиентлерин къорууларгъа кюрешгенликге, ол Грузияны онсуулаларын терсликлеринден чыкъгъанды деген оюм ючюнде барлыгъына сёз да жокъду. Аны себеплери бла сау болсунла, тынчлыкълы дунияда жашагъыз, сабийле къуунып ёсерча!

- Мен самолётда бери учуп келе туруп билгенме быллай магъаналы эришиуледе Жаннет Мустафаевнаны хорлам бла къайтханын, - дегенди КъМР-ни Парламентини депутаты Владимир Сохов. – Ол а республикагъа да бек уллу къууанчды. Алай болмай да амалым жокъ эди. Мен кесим да юйюркбизде онекинчи сабий болгъанма. Бу огъурлу ана ёсдюрген къызла бла жашла республикада угъай, андан тышында да белгилидиле. Ол уллу насыпды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Сочиде 2014 жылны Олимпиадасын къурау жаны бла Олимпиадалы Комитет кесини оноуун хазна тюрлендирсин, анга бир тюрлю сылтау да жокъду», - дегенди.

Ахчаны юсюнден айтханда уа, Путин ол керекликге чакъгъы бир бёлюннгенди, аны ёлчеми азайтылыкъ тюйюлдю, деп чертгенди. «Алай дагъыда айырып эсгертирге сюеме: ахчаны иги кесеги олимпиадалы спорт объектлени къурулушларына угъай, ол регионну инфраструктурасын айныгъыгъа къоратыллыкъды. Аны уа, Къобанда бла Сочиде жашагъанладан башха, Россей Федерацияны битеу жерлеринден да жайда, къышда да Сочиге солургъа келгенле хайырланыллыкъдыла.

Владимир Путин 4-чю декабрьде россейлиле бла ачыкъ сёлешиуге жетинчи кере чыкъгъанын эсгизге салабыз. РФ-ни Правительствосуну Председатели «Россей» телеканалны эфиринде къыралны тюрлютюрлю регионларында жашагъан гражданладан «тюзюнлей байламлыкъланы» сайтыны, СМС- билдириулени, телефон сёлешиулени юслери бла келген соруулагъа жууапла бергенди. Правительствону башчысы бла тюзюнлей байламлы болгъанланы араларында Хабаровск, Северодвинск, Саратов, Дондагъы Ростов, Татарстан бла Нальчик да бар эди.

МЕЧИЛАНЫ Асхат.
КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

А.Ч.Дженияг̀а «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы артисти» деген ат атауну юсюнден
Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

У К А З Ы

Къабарты-Малкъар Республиканы бла Абхазия Республиканы араларында культура байламлыкъланы кючлендириуге къыйын салгъаны ючюн Абхазияны С.Чанба атлы къырал драма театрыны артисти **ДЖЕНИЯдгур Чинчоровичге** «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы артисти» деген атны атаргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.КАНОКОВ.
Нальчик ш., 2008 жылда 27-чи ноябрьде, №126-УП.

Магъаналы тема

Каншоуби АХОХОВ:

Бизни борчубуз - толтурургъа къолдан келлик эмда айныуну жалчытырыкъ бюджетни къабыл кёрюдю

Келир жылгъа республикалы бюджетде баш магъаналы ишле къайсыладыла? Анда социальный къорчлагъа къаллай бир ахча бёлюнеди? Ма бу эмда баш финансла документ бла байламлы башха соруулагъа КъМР-ни Парламентини Бюджет, налогла, финансла жаны бла комитетини председатели Каншоуби Ахохов жууап береди.

- Республиканы бюджети бла байламлы иш бошала турады. Каншоуби Мухамедович, ол башхаладан не зат бла айырмалыды?

- Бюджетни юсюнден законну проектин Правительство жарашдыргъанды, Парламентни къарауруна уа КъМР-ни Президенти бергенди. Бусагъатда законпроект биринчи окъулуунда къабыл этилгенди. Ол кёп адамны къатышыуу бла сюзюлгенди, бизни комитетни да анга аталыш жыйылыуу болгъанды. Алада уллу даулашла болгъандыла, алай ахырында сайланнган правительстваны социальный эм экономика жаны бла айныгъыну борчларын тамамларгъа, баш муратына жетерге-халкъгъа пайдалы къолайлыгъын игилендирирге- онг берликди. Къыралда экономика бла байламлы кюжюр ишле бола тургъанлыкъгъа, дунияны ахча къытлыкъ къыскъанлыкъгъа да биз ала бла зиянын жашауубызгъа, ишибизге артыкъда уллу хата салмазлыкълары ышаныргъа боллукъду.

Бу законпроектде мындан а бизни экономикабызгъа къоркъуу чыгъар деген хар зат да эсге алынгъанды. Экономика тутхучу айныл, бюджетге файдала да анга кёре кёп тюшесе, анга тийишли тюзетиуле киййирилликдиле. Биз алай этерге хазырбыз.

- Биз акъыл эттенден, «Къабарты-Малкъар Республиканы 2009 жылгъа республикалы бюджетини юсюнден» закон къабыл этилгенден сора адамланы жашаулары игиленирикмиди?

- Бу соруу къыйынды, алай бек магъаналыды. Адамланы жашаулары бюджетде белгиленгген ёлчемлеге кёре болуп къалмайды. Шёндю аланы кесериндан да кёп зат къаладыла. Адам кесини къолайын игилендирирге сюе эсе, ани ючюн ишлерге хазыр эсе, анга жол ачыкъды, ол санда къыралны жанындан да онгла бериледиле. Предпринимательге бла фермерлеге субсидияла бла болушлукъ этиледи, инвестициялы проектле дайым да Президент Со ветде сюзюледиле, аланы бек магъаналыларын да жаны бла да себеплик этедиле, республикада бизнес-инкубатор хайырланыла барады.

- Келир жылны бюджетин къурауну баш жолларына бла жорукъларына сиз не багъа бичесиз?

- 2009 жылгъа бюджет политика республиканы социальный-экономика айныгъыну къабыл этилген стратегиясында эмда КъМР-ни Президентини Посланиссында белгиленнген узакъ болжалды борчланы тамамлаугъа бурулуплу. Аны баш магъаналыла ишлери быладыла: халкъны шарт файдаларын ёсдюрюу, ол санда иш хакъны бек аз ёлчемин 4330 сомгъа жетдириу бла аны къолайлыгъын игилендириудю; бюджет системаны тутхучлу этиудю; экономиканы мурдорун жангъыча къураудy эм кючлендириудю; бюджетни дотациясын азайта барыудy.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Эл мюлк

Алгъа таукел къарайдыла

Кезиулю эл мюлк жыл бошала кетгенди эм аны ал итогларын чыгъарыргъа боллукъду. Бахсан районну эл мюлк ишчилери къаллай кёрюмдюле болдургъанларыны юсюнден хапарны бизге районну эл мюлк эм аш-азыкъ управлениясыны начальниги Борис Маршенкулов айтханды.

- Борис Хапашевич, келигиз, биринчи жерчиликден башлайыкъ ушагъыбызны. Бу бёлюмде сизге 2008 жыл къаллай болгъанды?

- Быйылгъы эл мюлк жылны толу итогларын мен сизге шёндю айталлыкъ тюйюлме. Алай ол бизге озгъан жылдан эсе иги да мажал болгъанын белгилерге боллукъма. Битеу алып айтханда, бир бла жарым миллиард сом багъасындан артыкъ продукция чыгъарылгъанды неда быллыдан эсе алты процентге кёп. Мирзеу, мирзеулюк къудору, чёллеу чыгъарыу 40 процентден асламгъа ёсгенди. Тахта кёгетледен 7,2 минг тонна неда 2007 жылдан эсе 1,7 процентге аслам жыйылгъанды. Уулгъан мирзеулюк нартюхню гектарны тирликлиги 35 центнер, чёллеуню уа 14 центнер болгъанды.

- Быллай иги кёрюмдюлеге къалай бла жетишаллыгъансыз?

- Салынгган борчланы толтурур ючюн, агротехниканы ишлемлерине кёре битеу ишлени болжалларында эм качестволу тамамлар ючюн, битеу мадарланы этген эдик. Районну арендаторларыны асламысы мирзеу, техника битимле, тахта кёгетле эм жемишле ёсдюрюуде жангы технологияланы жетишимли хайырланнганларын белгилерге керекди.

Хазна къалмай хар жерде да битимлени ата журтлу эм тыш къыраллы селекцийлы бай тирлик берген сортлары эм гибридлери хайырланыладыла. Нартюхню, чёллеуню эм башха эл мюлк битимлени бизни табийгат - хауа болумларына келишген сортларын, гибридлерин сайлаугъа жууаллы къаралып башлагъанды. Кременчуг-Константиновка, Куба, Исламей, Псыхурей элледе битеу сабан ишле артыгъыракъда къаралыулу бардырыгъанды эм замананы бошалгъандыла. Жерчиликни продукциясын чыгъарыу жаны бла да алада болдурулгъанды ла ахшы кёрюмдюле.

- Кюзлюклени себиу а бошалгъанмыды?

- 2009 жылны тирлигине кюзлюклеге районда 11,5 минг гектар, ол санда кюзлюк будайгъа 7,5 минг гектар бёлюннгенди. Кюз арты урлукъ себиую Кременчуг - Константиновка, Псыхурей, Бахсанёнок, Исламей, Тёбен Къурккъужин эллени мюлклери бирсиледен эсе алгъа бошагъандыла. Хауа болумла къойсала, онунчу декабрьге дери жазлыкълагъа бёлюнгенн сабанланы мулдах сюрюп бошааллыкъ эдик.

- Энди уа малчылыкъ бёлюмге кёчейик да, анда болумну юсюнден бир кесек айтсагъыз эди?

- Районну мюлклерини битеу тюрлюлеринде бюгюнлюкге 33.070 тууар, ол санда 14.300 ийнек, 27.500 къой, 1.200 тонгуз, 501,5 минг юй къанатлыла бардыла. Бу кёрюмдюле озгъан жылныкълыладан эсе бийикдиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Акция

Къолайсыз юйюрлени сабийлерине сахна оюн

КъМР-ни Жаш тёлюню эм жамауат организацияланы ишлери жаны бла комитети «Подари улыбку детям!» деген акция бардырлыкъды. Ол республиканы къолайсыз юйюрлерине болушлукъгъа деп къуралгъанды.

Аны чеклеринде **2008 жылны 9-чу декабриндеМ.** Горький атлы къырал драма театр жандауурлукъ халда «Как Иванушка за счастьем ходил» деген жомакъны кёргюзтюрюкдю. Оюнну ол кюн актёрла экги кере ойнарыкъдыла – **11.00 эм 13.00 сагъатда.**

Жандауурлукъгъа сансыз болмагъанланы чакъырабыз.

ФЕСТИВАЛЬ

Таулу анагъа - майдал, гюлле, уллу ыспас

Бу юнледе РФ-ни Федерация Советини Миллет-жамауат комитети Москвада «Россейли ийюр» деген ат бла фестиваль бардыргъанды. Он сабийни анасы, 21 туудукъну ыннасы, «Россейни бек иги анасы» деген номинацияда Москвадан хорлап къайтхан Атабийланы Жаннетге тюберге бардыкъ.

Нальчикни аэропортунда юйюрге тюберге шёндюпо гуманитар академияны преподавательлери, студентлери, «Балкария» фольклор-этнографияны тепсеу ансамблъ, республиканы жамауатыны келечилери да келген эдиле. Фестивальны бек сыйлы сауғъасына тийшли болуп къайтхан анагъа гюлле, той-оюн бла тюбегендиле.

- Жаннет, сау келигиз туугъан жеригизге! Россейни кёп сабийли аналарыны барысын да къалай хорлаялдыгъыз? – деген соруугма, жолдан арып келгенине да къарамай, ол, ышарып, былай жууап берди:

- Жашым, ары келгенлени барын кёраргъан да этламагъанма, ала кёп эдиле. Бир ариу межгитге тюшюп къалгъанча кёрюндю ара шахарыбызда. Москвада аллай бир таулу барды деп, мени эсимде да болмагъанды. Барысы да, танскъылап: «Къолун тутаргъа къоногъуз таулу ананы», - дей эдиле.

- Саулай къыралгъа атыгъызны айтдырып келгенигизге ыразымысыз?

- Бек бюсюредим анда жыйылгъан халкъгъа. Аллах ыразы болсун аланы барысына да. Былайда манга тюберге келгенле да сау болсунла, тынчлыкълы дунияда жашагъыз, сабийле къуунып ёсерча!

КъМР-ни Парламентини депутаты Владимир Сохов Жаннетни алгъышлайды.

- Мен самолётда бери учуп келе туруп билгенме быллай магъаналы эришиуледе Жаннет Мустафаевнаны хорлам бла къайтханын, - дегенди КъМР-ни Парламентини депутаты Владимир Сохов. – Ол а республикагъа да бек уллу къууанчды. Алай болмай да амалым жокъ эди. Мен кесим да юйюркбизде онекинчи сабий болгъанма. Бу огъурлу ана ёсдюрген къызла бла жашла республикада угъай, андан тышында да белгилидиле. Ол уллу насыпды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ТЁГЕРЕК СТОЛ

КъМР-ни агропромышленный комплексинде ишлегенлени профсоюзну рескому къурап, 2008 жылда ючюнчю декабрьде Къабарты-Малкъарны эл мюлк академиясында «Тёгерек стол» болгъанды. Анда «Элли жаш тёлю иш эм окъуп алгъан профессионал усталыкъларына кёре иш бла къалай жалчытылынады, проблемала эм перспективала» деген магъаналы тема сюзюлгенди.

«Тёгерек столну» ишине республиканы эл мюлк окъуу юйлерини таматалары эм преподавательлери, Парламентни депутатлары, жаш тёлюю профсоюз организацияланы башчылары, профсоюзну район комитетлерини таматалары къатышхандыла.

Ёз тамырларыбыздан айырылмазгъа

Ал сёз бла республиканы агропромышленный комплексинде ишлегенлени рескомуну председатели Чамал Машевни Бесланеев сёлешгенди. Ол белгилегеннге кёре, КъМР-ни Президенти, Правительствосу, жер-жерли самоуправленияны органлары элледе жангы ишчи жерле къурау эм аны болгъан формаларын игилендириу жаны бла арт юч жылны ичинде этген мадарлагъа да къарамай, эллилени, артыгъыракъда элли жаш тёлюню, иш бла жалчытыуда уллу тюрлениуле болгъандыла деп айтырча тюйюлдю. Аны юсюне АПК-ны тутхучусузлугу, элни социальный инфраструктурасына бюджетден керекли чакъны бир ахча бёлюнмегени урунуну эл рынкугунда болумну къыйын этгенди.

Элде ишчи къолла кёп болуп, ишсизлени саны уа бек ёсгени арт жыллада уллу проблемаладан бири болгъанлай тургъанын белгилегенди Чамал Бесланеев. Аны бла бирге ишбалгъанланы ортала къыскъаларды, башха ишле бла тенглешдиргенде, бек алашалай къалады, аны ёлчеми эл мюлкде – 5732, жарашдырыучу промышленностда 6480 сомду. Ол а саулай республиканы ортала къёрюмдюсюню 64,8 процентин тутады.

Коллектив эл мюлк предприятияланы саны азайгъаны эллилени ишчи жерле жаны бла амалсызгъа къалдыргъанды. Уллу эл мюлк предприятияланы асламысы къурутулгъанларыны хатасындан бийик окъуу юйлени студентлерин, техникумлада эм профессионал билим берген училищеледе окъучанланы практика ишге юйретирге онг болмай къалгъанды. Ол а элни жаш тёлюге окъуп алгъан усталыкъларына кёре ишге тохтаышыргъа уллу чырмаулукъ этеди.

Эл мюлкню айныууну ал кезиюнде продукцияны аз ёлчемледе чыгъарыугъа ачылгъан жол элли жаш тёлюню сейирин кётюрмейди эм КъМР-ни эл мюлк академиясын бошагъан студентле аллай ишлеге бек аз тохтаышадыла. Элледе уа трактерчула, ийнеклени машина амал бла сауучула, эл мюлк техникагъа ремонт этген электрикле, токарьла, слесарьла жетишмейдиле.

Элледе ишсизлик аманлыкъчы ишлени саныны ёсюую, ичиличиклени, наркомания жайылыууна себеплик этеди. Жашауда ахшы жанына тюрлениулени жалчытыргъа, кеси тенглилени арасында жаш тёлюню итиндириую кючлендириу жаны бла оюмлу ишле бардырыргъа итиннген башлам ылалда бек аздыла.

«Тёгерек столгъа» къатышханланы оюмларына кёре, элли жаш тёлюню арасында ишсизликден бара-бара къутулур, эл жерледе социально-экономика болумну игилендирир ючюн, элледе жашагъан жаш тёлю, кючлерин эм онгларын агропромышленный комплексде ишлегенлени профессионал союзу бла бирикдирип, кесини бигиулюгюн, тирилигин кёргюзтюрге керекликге айтхандыла. Жаланда ол жол бла шарт этерге боллукъду элли жаш тёлюню жашауда не зат этерге кюлундан келгенин.

«Тёгерек столгъа» школлада урунуу дерследе сабийлени тюрлютюрлю усталыкъла бла шагъырей этип, элли кадрланы хазырлауну жангыдан башлар заман жетгенини юсюнден да айтылгъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Каншоуби АХОХОВ:

Бизни борчубуз - толтуррургъа къолдан келлик эмда айныцну жалчытырыкъ бюджетни къабыл кёрюдю

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Бюджетни баш ёлчемлери уа къаллайладыла?

- Биз къарап тургъан законпроектни энчиликлеринде бири неди десегиз, анда къорранчланы бла файдаланы ёлчемлери тенгдиле. Бюджетни къурауда алай биринчи кере этиледи. Республикалы бюджетни файдалары, къорранчлары да 18909,4 миллион сом болурла деп белгиленеди. Ол а 2008 жылдан эсе 1714 миллион сомгъа неда 10 процентге асламды. Федеральный бюджетден финанс болушлукъну саналай, 7507,9 миллион сом ёлчемде жыяргъа белгиленеди. Ол а 2008 жылдан эсе 1167,4 миллион сомгъа неда 18,4 процентге кёпдю. КъМР-ни бюджетини дотацияcын а 52,1 процентге дери тюшюрюрге мурат этиледи.

Кёргенибизча, республика дотацияcны 50-процентлик чегинден 2010 жылгъа озаргъа хазырды. Аны бла бирге КъМР-ни битеулю регион продуктун келир жылгъа 60,3 миллиард сомгъа жетдирирге деп турады, ол а 2008 жылдан эсе 11,3 процентге асламды. Быйыл битеулю регион продуктну ёлчеми 54,2 миллиард сомгъа жетерикди, ол а аны аллында жылдан эсе 16,6 процентге кёп боллукъду. Андан ары бу ёлчем ол халда ёсе барлыкъды: 2010 жылда 67,1 миллиард сом (11,3 процентге кёп) эмда 2011 жылда 74,4 миллиард сом (10,9 процентге кёп).

- Бюджетде артыкъда кёп ачча къайсы бёлюмлеге бюджетни белгилenеди? Социальный ишлеге къаллай бир ачча къоратуллыкъды?

- Хар замандача, бюджетде ачханы иги кесеги,жарымындан асламы, социальный ишлеге бёлюнеди. Барысындан да кёп бюджетле аралы трансфертлеге къоратыргъа белгиленеди- 6220,2 миллион сом неда битеу къорранчланы 32,9 проценти. Социальный программаларгъа 4204,3 минг сом неда битеу къорранчланы 22,2 процентни, саулукъ сакълаугъа, физкультургъа бла спортха 1081,5 миллион сом (5,7 процент), билим бериуге 1056,2 миллион сом (5,6 процент) ачча салыннганды бюджетде. Кесириз кёргенликден, къорранчлы 52,1 процентни социальный ишлеге тюшедиле, ол а 9,9 миллиард сомду.

Законпроект Парламентде сюзюлгенде, бизге къорранчлагъа деп бек алгъа белгиленнген ачханы ёлчемин 2,4 миллиард сомгъа азайтыргъа тюшгенди. Андан 1,5 миллиард сомну федеральный ара экономиканы тюрлю-тюрлю бёлюмлеринге жиберирге керекди. Алгъа республикалы бюджетге 600 миллион сом артыкъ къалсын деп алай белгиленнген эди да, артда къорранчлары бла файдалары тенг болурча этерге керек болгъаны себепли кесибини къорранчларыбызны азайтыргъа тюшгенди.

Болсада социальный статьяла тюрленмегендиле, аны кюй, алагъа жетген юлюшге къошулургъан окъуна этгенди. Сёз ючюн, сакъат сабийлеге къарагъанлагъа ай сайын минг сом тёлерге деп кёргюзтюлген законну проекти Парламентинде сюзюле турады. Элледе ишлеген устазлагъа, медиклеге, башха специалистлеге да коммуналный жумушлагъа тёлер ючюн ай сайын берилген ачханы ёлчеми 200 сомдан 2009 жылда 300 сомгъа дери кётюрюллюдю. Ол жаны бла борчла да тёленип бошаллыкъдыла. 2010 жылдагъа ол ёлчемни 400 сомгъа дери жетдирирге белгиленеди.

- Дагъыда къаллай магъаналы проблемаланы тамамладыкъды бюджет?

- Сёзсюз, республиканы бизнин гражданларыбызны жашау болумлары бла байламлы проблемала кёп жыйышдырылгъандыла. Ала РФ-ни субъектлерини кёбюсюндечадыла. Халкъны кюлайын игилендириу, файдаларын ёсдюрюу баш магъаналыз ишледен бириди. Келир жыл январьдан иш хакъны бек аз ёлчеми 4330 сомгъа дери кётюрюллюдю. Бюджетде бюджет сферада ишлегенлеге хакъ тёлеуню жангъы системасына кёчюуню жалчытырыкъ ачча салыннганды. Ол а иш хакъны тап халгъа келтирирге, аны ортасындагъы ёлчемин ёсдюрюрге онг берликди.

Бюджет учреждениягъа ишлерин биютюнда игилендириргъа ючюн, бизге алагъа штатларына жангъыдан къарагъа, артыкъ кыуллукъланы, ишчи жерлени кетерирге керек болгъанларын айтханбыз. Сёз ючюн, Бюджет, налогла, финансла жаны бла комитетни алгъышнгы жыйылыуында биз КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствону учрежденияларына эс бургъанбыз.Алада ишлегенлени хакълары бек азды. Андан сора да, профессионал билим берген окъуу юйледе окъуучуларгъа стипендияны ёлчемин кёбейтирге белгилenеди.

- Арт заманлада республикалы бюджет алгъындан эсе иги да алгъа къабыл этиледи. Ол уллу да, магъаналы да ишни тамамларгъа къалай жетишналасыз?

- Арт жылпада, керти окъуна, бюджетни къабыл этиную алгъышнгы заманын «алгъа кёчюрюрге», аны сюзюуню законодательствода тохташдырылгъан болжалын сакъларгъа къолбудзан келип турады. Аны ючюн деп Парламентни Президиумунда анга къарауну графиги тохташдырылгъанды. Анга кёре, документге битеу комитетледе да тынгылы къаралгъанды. КъМР-ни Контроль-эсепleучю палатасында да уллу тинтиу ишь бардырылгъанды. Кертиди, бизге бюджетни сюзюу бла байламлы ишни эки ыйыкъгъа тохтатырга тюшгени эди, республиканы законла чыгъарыучу органыны 70-жыллыгъына хазырланыу баргъаны бла байламлы. Дагъыда дунияны къысхан ачха къытлыкъны эсге алыу бла бюджетни тюзетирге керек болгъанды. Быйлапда энтта да бир магъаналы шартны белгилерге сюеме: депутатла Правительство бла бирге жай солуу кезиулеринде окъуна келир жылны бюджетин бек тынгылы сюзгенди.

Люба БАТЫРОВА,
КъМР-ни Парламентини пресс-службасыны башчысы.

Ёз тамырларыбыздан айырылмазгъа

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Школ даражада сабийлени иш усталыкъ сайларгъа жол кёргюзтюгуе кёз жумуп къыяргъа жарарыкъ тюйюлдю, деп да чертилгенди. Тёлюден-тёлюге ёте баргъан адет-тёрелеге жаш адамланы юйретиу жаны бла проблемалагъа жамауат энчи эс бурургъа тийишлиди. Ата-бабала бла байламлыкъны юзгенол гюняхды. Ол ишге атаана, школла, шёндю кърала келген элли жаш тёлю союзла, профсоюзла эм политика партиялары артыгъыракъда уллу эс бурургъа керекдиле.

- АПК-да ишлегенлени профсоюзу кесини жанындан жаш тёлюню социально-экономика эркинликлерин эм сейирлерин кърууулаг жаны бла предложенияланы къайсы даражада да келишимлеге къошдургъа таукел сюелликди, - дегенди Чамал Бесланеев. - Биз профсоюз организацияланы башчылыкъ этген органларын да къуллукълагъа жаш активистлени кандидатураларын кёргюзтюгуе да уллу эс бурлукъбуз.

«Тёгерек столгъа» къатышханла КъМР-ни Президентини жашауда бардырыла тургъан жаш тёлю политикасы къыралны даражасын кётюрюрге ышанганларын билдиргендиле.

«Тёгерек столда» тийишли резолюция къабыл этилгенди.

ТОКУМАЛАНЫ Хусейн.

Таулу анагъа - майдал, гюлле, уллу ыспас

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

- Анады юйюрню тутуругъу, аны къыйынына багъа берир амал жокъду. Сау кел тургъан жеринге! - деп, Хачим Кармоков Жаннетге гюлле берди, тау адетде бек алгъа къучакъламагъан, алгъышлагъан да ол болду.

Фестивальны тап къурагъанларын айтыргъа тийишлиди. Москвада жюри кеси сайлагъанды быллай эришиулеге тийишли юйюрени да. Аны жорукъларына кёре, кёп сабийли юйюрню адамлары къайда окъуганларына, ишлегенлерине, чыгъармачылыкъ хунерлерине, фахмуларына къаралгъанды. Ол затланы алгъадан окъуна клип этип жиберирге керек эди. Атабийланы юйюрлерини уа кёргюзтюр затлары бар эди. Шагъырей этмей, аны англагъан тынч болмаз.

Атабийланы Хаким бла Азаматланы Жаннет 1952 жылда Орта Азияда юйдегили болгъан эдиле. Андан юч сабийлери бла къайтхандыла, къалгъанла мында туугъандыла.

Аминат республикада белгили врачды, назмула жазады. Алий Нальчикде Шёндюгю гуманитар академияны ректоруду. Халимат СССР-ни Художниклерини союзуну члениди, Италияда, Тюркде, Японияда, Америкада да сурат кёрмючлери болгъандыла. Сакинат Италияда жашайды, анда орус тилде окъутады. Фатима бла Жанна да ол къыралда дуниягъа белгили тишириу киймиле тикген «Прада» ательеде ишлейдиле. Аслан РФ-ни Эсепleучю палатасында къуллукъ этеди, генерал чыны барды. Биялан Кавказны археология институтуну директоруду. Хасан КъМР-ни Баш сюдюнде судьядыз. Ибрагим бизнес бла юрешеди.

Хаким бек уллу хазнагъа адамны санагъанды (жаннетли болсун, ол ёлгенли быйыл 20 жыл болады). Энди уа аллай байлыкъны бла белгили болдула къыралда. «Фестивальны баш магъанасы да ол эди - 12 юйюр жети номинацияда эришгендиле, - дейди Алий, алагъа тюберге келгенледен бир кесекге эркин болгъанлай. - Жаш юйюр, студент юйюр, спорт юйюр, хар адамы да бир устатлыкъ бла ишлеген, чыгъармачылыкъ жаны бла хунерлери болгъан юйюр.

Быладан биз этналмазлыкъ бири да жокъ эди. Асланны юч къызы да карате бла кюрешедиле. Ала анда хунерлерин, миллет тепсеулени тепсеп, Жамиля «Таулу - Къарачай, чай, «Таулу - Малкъар» деген жырны айтып, Халимат ишлеген суратланы, Фатима бла Жанна тикген кийимлени, Аминатны китапларын кёрмючге салып, фахмубузну кёргюзталгъан эдик.

Кертисин айтханда, циркде жаныуарлыны юйретиучю къарындашла Запашныйлени анадары юйюрю бла анда болгъанын кёргенде, хорларбыз да деп базынмагъан эдик. Алай иш биз сунгганча болмады. Артда къарындашланы аналары келип, бизни анабызны кюлуп уппа этип, хорлам бла алгъышлагъан эди».

Атабий уллу айтханнга кёре, бу хорламда бек къыйыны анасын Москвагъа баргъа унатдырсгъаны болгъанды. Бек кюлкююсю уа анда журналистле Алийни бу уллу юйюрню атасы сунгганлары эди. Дагъыда, фестивальны бардырлыкъ артистге тыш кыуралгъа гастролльагъа кетерге тюшюол, оз жумушну Асланны кызыз Назилягъа ышаннганлары эди. Москваны бек уллу залларында «Балкария» ансамбльни, Газалалы Алимни концертлерин бардыргъан кызыгъа ол кыйын болмагъанды.

Жаннет майдалын, багъалы саугъаларын алыргъа сахнагъа чыкъгъанда, залдагъыла, сёгге туруп, кърсг ура, бирле уа кёз жашларын сыйпай эдиле. Аныча, кёп сабийлери болгъан тиширыула, гюллерин келтирип, тулуя анагъа берип кюйгъан эдиле.

- Орусча иги да билмейме, алай айтырым буду: шёндюгю ата-анала бизден иги жашау этсинле, сабийлери уа бизникилени да осзунла, - деди Жаннет. Аны бу сёзлеринден сора уа кърсла кёпге дери созулгъан эдиле.

Аперим таулу анагъа! Россейде бек иги, бек огъурлу, бек тири анагъа Аллах жашау бересин!

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Кенгеш

Жиберилген кемчиликле къайтарылмазча

КъМР-де Ич ишлени министерствосунда Россейни футболдан премьер-лигасыны 2008 жылда чемпионатыны кезиуюнде Нальчикни «Спартак» эм Нарткъаланы «Химик» стадионларында бардырылгъан оюнланы кезиулеринде адамланы кюркъуусузлукълары къалай жалчытылынгъанына жоралланган кенгеш болгъанды. Аны ишине министр Юрий Томчак, ич ишлени район эм шахар бёлюмлерини таматалары, «Спартак-Нальчик» футбол клубну таматашыны кюркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла орунбасары Феликс Панагов эм башхала къытышхандыла.

Башда белгиленнген вопрос бла байламлы КъМР-де Ич ишлени министерствосуну жамаатны кюркъуусузлугъун жалчытыу жаны бла бёлюмюню таматашы полковник Жаппуланы Юрий сёлешгенди. Ол билдиргеннге кёре, адамланы кюркъуусузлукъларын жалчытыу бла байламлы ишле оюнла башланнырдан иги да алгъа тамамланып тебиреййдиле. Аны РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де бёлюмю бла бирге бардыргъан кезиуле да болгъанды. Сора Нальчикге келген командалны кюркъуусузлукълары жалчытхан бёлюмлери бла байламлыкъ тутуп, командаланы биргелерине болельщикларни къауум келлиги бла къаллыгъы, ала не халлиле болгъанлары тохтатыдырылады.

Оюн сезонну кезиуюнде, 19-чу апрельде Минги тауну тийресинде Москвагы «Спартак» командасыны фанатларыны бла ол жерли жашланы араларында болгъан тюйюшню санамасакъ, бир тюрлю жарсыуну иштохташдырылмагъанды. Трибуналаны аллары бла сетка тартылмагъаны себеплли ич ишле органланы келечилерин алгъадан белгиленнгенинден эсе асламыракъ къошаргъа тюшгенди. Алай бла ачча къоранчла да болгъандыла.

Жалпу уллу айтханнга кёре, энчитехниканы жетишмегенибла байламлы, оюнгга келгенлени тынгылы тинтип, стадионгга алай жиберир онг болмагъанды. Оюнладан сора адамланы эм командаланы милиция ашыргъан кезиуле болгъандыла.

Чемпионатны экинчи кезиую башланнганда, стадионгга 6 видеокамера сатып алынгганды. Аладан тёртюсю битеу секторланы кёргюзтедиле.

Докладдан сора Юрий Томчак Нарткъалада дублёрланы оюнлары кьалай ётгенлерин да соргъанды. Жапплуланы Юрий белгиленгенге кёре, ала ойнагъан кезиулеринде бир тюрлю къаугъа болмагъанды.

Андан сора да, министр КъМР-де Ич ишлени министерствосуну ГИБДД-сыны таматасы Арсен Кудаевны эсине оюнгга келген машиналадан чемпионатны кезиуюнде тёртюсю урланнгани салгъанды. Арсен Магометович айтханнга кёре, адамла машиналарын кёп фатарлы юйлени арбазларында къордыла. Аланы сакълар онг а арталлыда жокъду.

Андан сора кенгешде «Спартак-Нальчик» футбол клубну таматасыны къоркъуусузлукъну жалчытыу жаны бла орунбасары Феликс Панагов, «Къызгъылдыы-акъ жигит» деген фан-клубну башчысы Аслан Безиров эм башхала сёлешгендиле. Сёз ючюн, Феликс Панаговмилицияны келечилери, кесперини пропускларына базынып, оюнгга биргелерине 5-6 адамны хакъсыз ётдюрюрге сюйгенлерин чертгенди.

Аслан Безиров а турникетледе сюелген адамла билетсиз адамланы, 50-100 сом берселе, жиберип къордыла, деп жарсыгъанды. Ол а клубну бюджетине уллу заран келтиргенди.

Жыйылыуну ахырында Юрий Томчак битеу айтылгъан затланы эсге алгъанды, эндиги сезонгга тынгылы хазырланыргъа керекликни эм белгиленнген мардаладан тайгъанла жууаплылыкъ этериклерин айтханды.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат,
Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Юйретиу

Къулийланы Къайсынны Чегемде юйюнде-музейинде «Юонно жомакълары» деген ат бла тюбешиу бардырылгъанды. Аны Нальчикде 2-чи номерли лицейни экинчиклерини эм сейирлерин къоруулау жаны бла предложенияланы къайсы даражада да келишимлеге къошдургъа таукел сюелликди, - дегенди Чамал Бесланеев. - Биз профсоюз организацияланы башчылыкъ этген органларын да къуллукълагъа жаш активистлени кандидатураларын кёргюзтюгуе да уллу эс бурлукъбуз.

«Тёгерек столгъа» къатышханла КъМР-ни Президентини жашауда бардырыла тургъан жаш тёлю политикасы къыралны даражасын кётюрюрге ышанганларын билдиргендиле.

«Тёгерек столда» тийишли резолюция къабыл этилгенди.

ТОКУМАЛАНЫ Хусейн.

Алгъа таукел къарайдыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Жылны озгъан кезиуюнюю ичинде мюлклени битеу тюрлюлери 6.550 тонна эт, 40.718 тонна сют, 19,7 миллион жумурт чыгъаргъандыла. Бу жаны бла да ёсюу быллырдан эсе игиди. Малчылыкъда артыгъыракъда ахшы кёрюмдюлени чекленген жууаплылыгъы болгъан «Агрофирма «Конкурент», «Агрогруппа» Баксанский бройлер» ачыкъ акционер общество, «Шалтауч» жабыкъ акционер общество болдургъандыла.

- Бюгюнлюкде районда фермер эм энчи мюлклени айныулары не халдады?

- Алада тууарланы саны эм малчылыкъдан алынныган продукцияны ёлчеми биле - биле ёсгендиле. Сёз ючюн, ол сектордга 494 тонна эт, 1.241 тонна сют , 3. 757 минг жумуртха чыгъарылгъанды. Бу кёрюмдюле озгъан жылныкъыладан эсе иги да бийикдиле.

Сёзсюз, «Агропромышленный комплексни айныгыу» деген миллет проектни жашауда бардырылыуну хайырындан эл мюлк товарла чыгъарыучуланы бла тюрлюлерине, ол санда элли - фермер мюлклеге, «Россельхозбанк» ачыкъ акционер обществону КъМР - де филиалы 306 миллион сом багъасы 1.030 кредитле бергени бек уллу болушлукъ болгъанды. Алагъа 6.769 тууар, ол санда 4.134 инек сатып алынгганды.

- Быйылгъы тау жайлыкъ кезиу сизге тап болгъанмыды?

- Быйыл тау жайлыкъла 6.900 тууар, ол санда 950 инек, 20 минг кюй эм 1.300 ат кечиндиргенбиз. Ол кезиуню ичинде миюлкени битеу тюрлюлери 1. 176 тонна сют чыгъаргъандыла. Суткагъа жар ийнекден орта эсеп бла 11,5 килограмм сют алынып тургъанды. Ол а аман кёрюмдю тюйюлдю.

- Малланы къышда кечиндириу жаны бла къаллай борчла белгилегенсиз кесигизге?

- Бек биринчиси, малчылыкъдан продукция алыуну селейтмезгеди. Быйылны тёртюнчю кварталында эки минг тонна эт, 13.300 тонна сют, беш миллион жумуртха алыргъа муратлыбыз. Жылны ахырына тууарланы санын 33,5 мингнге, ол санда ийнекleни 1,5 минг- нге, къойланы 27 мингнге, то- нгуланан 1,2 мингнге, юй къанатлыланы 505 мингнге ёсдюрюрге план барды.

Ушакъны **ТЕМИРЛАНЫ Анатолий** бардырганды.

Солдан онгнга: устаз Наталья Федотова бла музейни директору Къулийланы Фатима.

Бийикликге тийиу

Окъуучула Къайсынны эсгертмесине гюлле саладыла.

2-чи номерли лицейни 2-чи классыны окъуучулары назмула айтадыла.

анларын кёргюзтген лентагъа абаданла, сабийле да сюйюп къараганбыздыла.

Сора окъуучула кесерини хунерлерин кёргюзтгендиле. Ала поэт сабийлеге жазгъан зоологиялары эм экологиялары» номинацияда Огъары Малкъардан Хасауланы Алим конкурсда хорлагъанланы санына киргендиле.

ГЕЛЯЛАНЫ Сахадин.

КОНКУРС

Табийгъатыбызны керти шуёхлары

Бизни республикада экология пропагандагъа эм экологияны жаны бла билим бериу ишлеге аслам эс бурулады. КъМР-ни Билим бериу эм илму, Тёгеректеги къудуретни къоруулау эм табийгъатны хайырланыу жаны бла министерстволарыны республикалы сабий экологияэкологиясы бла Нальчикни 21-чи номерли орта школуну мурдорунда «Къабарты-Малкъар - мени жерим» деген конкурсну ачылыуу болгъанды.

Аны Къабарты-Малкъарны билим бериу эм илму министрини орунбасары Лидия Дорохина бардыргъанды. Ол жыйылгъанланы РФ-ни школдан тышында билим бериу системаны 90-жылларгъы бла алгъышлагъанды. Тюрлю-тюрлю кружокла да, секциялада сабийлеге билим берип, аланы бийик жетишимлеге жетдиргенликди къыйын иш болгъанын белгилегенди министерствону келечиси.

Шёндюгю жашауда табийгъатны, экологияны къоруулауда школдан тышында билим берген учреждениялары магъаналары уллу болгъанларын да чертгенди ол. Аны бла бирге «Къабарты-Малкъар – мени жерим» деген конкурс юонденкюнгге кюч ала баргъанын, республиканы окъуучуларыны аны чеклерinde жарашдыргъан илму ишлери уа Россей даражада алчы жерлеге чыкъгъанларын да ёхтем бла айтханды Дорохина.

Ызы бла школчуланы алларында КъМР-ни тёгеректеги къудуретни къоруулау эм табийгъатны хайырланыу жаны бла министрни орунбасары Къулийланы Мустафир, республиканы агъач мюлк къырал комитетини келечиси Мухамед Маремов, экология-биология араны башчысы Ольга Андреева сёлешгендиле. Ала озгъан жылда экологияны, тёгеректеги къудуретни сакълау жаны бла болдургъан жетишимлери ючюн окъуучуларгъа эм аланы устазларына сыйлы грамотала бла эсде къалырча саугъала бергендиле.

Андан ары конкурс ишин республиканы экология-биология арасында бардыргъанды. Анда район, шахар школланы окъуучулары онбир секцияда кеслерини илму-сынау ишлерин къоруулагъандыла.

Аланы араларында таулу сабийле да кёгдюле. «Гуманитар экология тинтиуле» деген номинацияда Тырнауузну гимназисины 9-чу классыны окъуучусу Тёппеланы Жамиля, «Тёрели ырысхы культура» номинацияда бу тау шахарны 2-чи номерли школуну 10-чу классында окъугъан Чеченланы Клара, «Юй хайыуанланы зоологиялары эм экологиялары» номинацияда Огъары Малкъардан Хасаулану Алим конкурсда хорлагъанланы санына киргендиле.

ГЕЛЯЛАНЫ Сахадин.